

10. Наумчук, О.А. Основні засоби: методика обліку і формування облікової політики: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / О.А. Наумчук; Укоопспілка. Львів. комерц. академ. — Львів., 2005. — 26 с.: рис. — укр.
11. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>. (дата звернення 17.10.14). — Назва з екрана.
12. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-6>. (дата звернення 5.11.14). — Назва з екрана.
13. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 року №996-XIV [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. (дата звернення 05.11.14). — Назва з екрана.
14. Смоленюк, П.С. Облік основних засобів в нових умовах господарювання [Текст] / П.С.Смоленюк // Наука й економіка. — 2012, № 1 (25). С. 108-116.
15. Ядгаров, Я.С. История экономических учений : учеб. для вузов [Текст] / Я.С. Ядгаров. — [3-е изд. ]. — М. : ИНФРА-М, 2000. — 320 с.

*Исследовано економічну природу необоротних активів, раскрыта их сутність и структура как категории, систематизированы имеющиеся подходы к понятийному аппарату в экономической теории и бухгалтерском учете. Проведен анализ исследований по формированию необоротных активов как объекта бухгалтерского учета сельскохозяйственных предприятий в условиях применения норм национальных П(С)БУ и отечественной систем счетов. Обоснованы подходы к уточнению роли учета необоротных активов и их влияния на эффективность управления ими с учетом особенностей ведения аграрного производства.*

**Ключевые слова:** необоротные активы, экономическая категория, объекты необоротных активов, бухгалтерский учет, сельскохозяйственные предприятия

### УДК 657.633:631.15

*K.P. Melnyk, Ph.D., Assistant professor*

*Lutsk National Technical University*

## STUDY PURPOSE OPERATIONAL CONTROL IN THE ECONOMIC CRISIS CONDITIONS

**Abstract.** *A comprehensive study purpose operational control of the incorporation of cyclical fluctuations in the economy. Critical analysis of fundamental research papers on the formation of management objectives, goals and objectives of internal control monitoring. Based on a detailed assessment of the findings of scientists grouped their views on key criteria for research facilities. Established that an important factor in shaping the purpose of operational control was polity and state-wide processes in the country. We prove that the purpose of operational control is entirely dependent on the objectives of operational management. Recession leads to an increased risk of bankruptcy, loss of competitiveness and a worsening financial situation. The goal of management for profit in such conditions is not satisfied. Therefore, it is not seen as a priority.*

**Keywords:** *goal, management, control, operational control, crisis, economy.*

*К.П. Мельник, к.е.н., асистент кафедри обліку і аудиту*

*Луцький національний технічний університет*

## ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТИ ОПЕРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ В КОНТЕКСТІ КРИЗОВИХ УМОВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

*Проведене комплексне дослідження мети оперативного контролю з врахування циклічних коливань в економіці країни. Критично проаналізовано фундаментальні наукові праці стосовно формування мети управління, мети контролю та мети внутрішньогосподарського контролю.*

**Ключові слова:** *мета, управління, контроль, оперативний контроль, кризові явища, економіка.*

**Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.** Ефективне управління діяльністю в період

економічної кризи можливе за умови повсякчасного спостереження за ходом здійснення господарських операцій з метою оптимізації витрат та раціонального використання засобів та предметів праці. Така потреба управління забезпечується оперативним контролем, що здійснюється в процесі господарювання та є гарантом якості і своєчасності інформації для прийняття рішень. Оперативний контроль дозволяє вчасно реагувати на появу відхилень та приймати відповідні коригувальні заходи по їх усуненню.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Наукова проблематика оперативного контролю досліджувалась та висвітлена в багатьох працях вітчизняних і зарубіжних вчених. Зокрема, серед них: Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, Н.Г. Виговська, В.М. Жук, В.А. Дерій, І.К. Дрозд, Є.В. Калюга, Г.Г. Кірейцев, В.Г. Лінник, Ю.Я. Литвин, Л.В. Нападовська, О.А. Петрик, Л.В. Сотнікова, В.О. Шевчук та інші. Науковці звертали увагу на визначення місця і функціонального призначення оперативного контролю, досліджували його інформаційне забезпечення.

**Формулювання цілей статті (постановка завдання).** Однак, роль оперативного контролю, як засобу запобігання негативним господарським явищам, сьогодні недостатньо з'ясована, його значення та мета в сучасних умовах потребують подальших досліджень. Тому, вважаємо за доцільне дослідити мету оперативного контролю в умовах загострення кризових процесів в економіці.

**Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.** Визначення мети оперативного контролю є необхідним етапом дослідження його теорії. Мета оперативного контролю має включати його спрямованість на досягнення визначених результатів в терміни, враховуючи стан економічних процесів.

У наукових джерелах мета контролю визначається виходячи з того, що контроль є незалежною самостійною функцією управління. За А.М. Кузьмінським, управління – це цілеспрямований вплив на суспільні відносини з метою упорядкування їх [12, с. 3]. Н.С. Вітвицька зауважує, що контроль як функція управління дозволяє вчасно виявити та ліквідувати ті передумови, які заважають ефективній організації виробництва, успішному досягненню поставленої мети [5, с. 10]. Л.В. Нападовська зазначає, що контроль як функція управління підпорядкований вирішенню завдань системи управління. Тому призначення контролю – відповідати цілям управління [13, с. 33]. Н.Г. Виговська пише, що система контролю є адаптивною – вона постійно приводиться у відповідність з системою управління, забезпечується механізмами, які дозволяють контролювати поведінку об'єктів, незалежно від змін, що відбуваються [4, с. 40].

У протилежному випадку система контролю вступає в протиріччя з системою управління, вона не може досягати мети, яка стоїть перед нею [4, с. 312]. У збалансованих умовах господарювання, в період економічного розквіту, ефективним управління вважається отримання запланованих прибутків та посилення конкурентоспроможності виробленої продукції на ринку. Економічні коливання, що циклічно змінюються у зв'язку з економічним розвитком чи занепадом та необхідність підприємств функціонувати в таких умовах дещо змінює суть мети управління.

Кризові явища призводять до підвищення ризику банкрутства, зниження конкурентоспроможності та погіршення фінансового стану. Ціль управління щодо отримання прибутків у таких умовах не виконується. Тому вона і не розглядається як першочергова. Процес визначення мети управління орієнтується на мінливість загальноекономічної ситуації. Кризова ситуація визначає основну мету управління як «виживання» в умовах постійних змін внутрішнього і зовнішнього середовища. Механізм управління трансформується шляхом мобілізації господарських ресурсів, їх раціонального й доцільного використання з метою виходу з кризи.

Зміна мети управління призводить до зміни цілей у всіх її складових системах та в системі контролю зокрема. Такі умови вимагають посилення контролю за станом і збереженням майна підприємства. Зростає необхідність у якісній інформації, ризик сумнівності якої в умовах кризи - високий. Достовірність та оперативність даних

спотворюється у зв'язку з їх постійним збільшенням в обсягах та урізноманітненням змістового наповнення.

Значення оперативного контролю, що здійснюється з метою забезпечення користувачів вчасною і якісною інформацією про поточний стан господарювання та зміни у зовнішньому середовищі, зростає в кризових умовах. Його слід розглядати як засіб антикризового управління, що створює необхідні умови конкретним центрам відповідальності для швидкого реагування на незапланований хід господарювання і як наслідок - прийняття ними відповідних коригувальних заходів та управлінських рішень.

М.Т. Білуха визначає основною метою функції контролю - блокування відхилень діяльності суб'єкта управління від заданої управлінської програми, а в разі виявлення аномалій – приведення керованої системи в стійкий стан за допомогою всіх соціальних регуляторів [3, с. 3]. В.О. Шевчук вважає, що мета контролю полягає у вчасному виявленні відхилень, порушень від прийнятих стандартів, що дозволило б внести відповідні корективи, посилити відповідальність, отримати відшкодування збитків та перешкодити або ускладнити повторення виявлених порушень у майбутньому [7, с. 23].

Подібний підхід до визначення мети контролю використали М.В. Кужельний та Є.В. Калюга. На думку М.В. Кужельного, метою контролю є виконання народногосподарських планів, усунення недоліків роботи [11, с. 56]. Є.В. Калюга стверджує, що контроль здійснюється з метою зміцнення стану економіки народного господарства і підвищення ефективності господарсько-фінансової діяльності [9, с. 20]. Погляди вчених стосовно мети контролю формувалися під впливом державного устрою, що існував на час проведення їх досліджень. Планова економіка зумовлювала зростання потреби в контролі за виконанням планових завдань та обов'язкове усунення недоліків, що унеможливлювали досягнення поставлених цілей. До контрольного процесу були залучені не тільки державні управління, але і суспільство, що сприяло зростанню ролі контролю серед народу, посиленого розвитку соціалістичного контролю.

Мету контролю визначили В.Г. Жила, В.Г. Афанасьєв, Л.В. Нападовська. В.Г. Жила під ціллю контролю вважає об'єктивне вивчення фактичного стану, виявлення тих факторів, які негативно впливають на виконання рішень [8, с. 4]. На думку В.Г. Афанасьєва, контроль полягає у виявленні відхилень від вимог управлінських рішень [1, с. 19]. У дослідженнях Л.В. Нападовської метою контролю є кваліфікована допомога менеджерам в організації самоконтролю та ефективного прийняття рішень, а не встановлення жорсткого контролю з метою покарання [13, с. 36]. Науковці показують взаємозв'язок між ефективністю контролю та правильністю прийняття управлінських рішень. Раціонально організований контроль обов'язково сприяє ефективності і результативності таких рішень.

Дещо відрізняються визначення мети контролю Ф.Ф. Бутинця та В.П. Суйца. В.П. Суйц дослідив, що сам контроль мети не має, його мета збігається з метою управління [16, с. 5]. Ф.Ф. Бутинець вважає, що мета властива не господарському контролю, а учасникам контрольного – ревізійного процесу [2, с. 11]. Дослідники виявили, що контроль виконується завданнями його суб'єктів, однак своєї мети не має.

На основі аналізу тверджень вчених щодо мети контролю визначено, що нею є:

1. Вчасне виявлення і блокування відхилень від передбачених стандартів для створення нормальних умов функціонування підприємства і досягнення цілей управління (М.Т. Білуха, В.О. Шевчук);

2. Сприяння у виконанні планів, державних і соціальних програм із залученням широкого кола громадської для посилення ролі і значення контролю серед суспільства (М.В. Кужельний, Є.В. Калюга);

3. Оцінка впливу суб'єкта контролю на об'єкт, визначення фактичного їх стану та відхилень від заданих параметрів для вчасного прийняття управлінських рішень, що сприяє встановленню позитивних тенденцій розвитку підприємства (В.Г. Жила, В.Г. Афанасьєв, Л.В. Нападовська);

4. Відсутність у контролю мети (Ф.Ф. Бутинець, В.П. Суйц).

Наявність названих вище відмінностей, зумовлена тим, що: по-перше – період проведення наукових досліджень, що суттєво залежить від економіко-політичної ситуації в країні та державного устрою накладає суттєвий відбиток на формування наукових висновків; по-друге – не закріплення на законодавчому чи галузевому рівнях трактування терміну «мета контролю»; по – третє – досить недавнім виділенням контролю в окрему науку та розробкою нових підходів до дослідження його теорії.

Найбільш прийнятною для нас є концепція третьої групи авторів (В.Г. Жила, В.Г. Афанасьєв, Л.В. Нападовська), оскільки контроль як функція управління пов'язаний з процесом прийняття рішень. Контроль не може бути ефективним у разі його здійснення як самоцілі чи з метою покарання винних. Контроль спрямований на вчасне й обґрунтоване виявлення відхилень від заданих параметрів для оперативної допомоги управлінцям під час прийняття рішень та розробки рекомендацій для виправлення помилок.

Такий підхід до визначення мети контролю дозволить розглядати його і як практичну діяльність, і як окрему управлінську систему. Метою контролю як функції управління є забезпечення законності та обґрунтованості операцій і процесів суспільної праці для розширення меж діяльності, зростання частки на ринку та підвищення рентабельності за стабільної економічної ситуації, коли метою управління є отримання прибутків. У період економічної кризи, в умовах «виживання» контроль повинен забезпечити доцільність і обґрунтованість господарських операцій та процесів суспільної праці для виваженої оптимізації витрат, максимальної оборотності коштів.

Метою контролю як практичної діяльності в період економічної стабільності є оптимальний вибір методик здійснення контрольних дій, виконання та дотримання яких сприяє підвищенню ефективності управління. У кризових умовах метою контролю як практичної діяльності є також раціональний вибір методики здійснення контрольної діяльності. Але в такій ситуації вибір ґрунтується на формуванні умов для недопущення кризових та інших негативних явищ господарювання і запобігання їм. Мета управління за різних економічних умов впливає на мету контролю і разом з тим створює підґрунтя для визначення мети всіх його видів і форм.

На думку Є.А. Кочеріна, мета внутрішньогосподарського контролю полягає у дотриманні порядку, розробці пропозицій з усунення недоліків [10, с. 152]. М.Т. Білуха вважає, що мета внутрішньогосподарського контролю зводиться до контрольних функцій, що здійснюються власниками відповідно до законодавства [3, с. 3]. Л.В. Нападовська визначає метою внутрішньогосподарського контролю є забезпечення дотримання законності і доцільності здійснення діяльності [13, с. 25, 30]. Подібним є твердження Л.В. Сотнікової, згідно з яким метою внутрішньогосподарського контролю є здійснення впорядкованої і ефективної діяльності, забезпечення збереження майна [15, с. 9]. Я.А. Гончарук, В.С. Рудницький метою внутрішнього контролю визначають забезпечення дотримання законності й економічної доцільності господарсько-фінансової діяльності [6, с. 186].

На основі аналізу висновків науковців встановлено деякі відмінності:

1. Мета внутрішньогосподарського контролю орієнтується на мету управління і переглядається відповідно до змін у зовнішньому чи внутрішньому середовищі. Метою внутрішньогосподарського контролю є сприяння у підвищенні ефективності господарювання, збереженні і примноженні майна, розробці рішень, сумлінному виконанню працівниками своїх обов'язків (Л.В. Нападовська, Л.В. Сотнікова, Є.А. Кочерін);

2. Мета внутрішньогосподарського контролю полягає в ефективності й економічній обґрунтованості фінансового-господарської діяльності підприємства (Я.А. Гончарук, В.С. Рудницький);

3. Мета внутрішньогосподарського контролю зводиться до виконання контрольних завдань і повноважень власниками підприємства, що регламентується законодавчо (М.Т. Білуха);

Для нас найбільш прийнятною є думка авторів першої групи, оскільки в період нестабільності внутрішньогосподарський контроль як запорука ефективності бізнесу

наявний у всіх сферах функціонування підприємства. Тому його мета полягає у збереженні і примноженні майна за різних економічних умов, сприянні зростанню економічної ефективності господарювання та забезпеченні правильності прийняття рішень.

Друга група авторів дещо обмежує сферу здійснення внутрішньогосподарського контролю, орієнтуючи його тільки на фінансову частину діяльності підприємства і не поширюючи на виробничу. Третя група науковців не визначає мети внутрішньогосподарського контролю, а називає тільки контрольні завдання власників, що закріплені законодавчими, галузевими і методичними актами, чим обмежує ефективність здійснення внутрішньогосподарського контролю як функції управління.

Мета внутрішньогосподарського контролю орієнтується на задоволення інтересів групи користувачів, що об'єднані певними ідеями чи завданнями. Виконання мети внутрішньогосподарського контролю потребує використання не тільки типових прийомів контролю, але й синтезу методик різних складових системи управління. Саме цим забезпечується ефективність його здійснення та підтверджується значення в сучасних умовах.

Система внутрішньогосподарського контролю беззаперечно включає оперативний контроль, який забезпечує виконання мети управління в найкоротші терміни та повною мірою. Можливим це стає тому, що оперативний контроль повинен вчасно реагувати не тільки на незапланований хід подій всередині господарської одиниці, але й постійно спостерігати та відслідковувати зміни основних показників у зовнішньому середовищі.

Дослідженням мети оперативного контролю займався Б.І. Валусев. Вчений зазначав, що мета, поставлена перед контролем загалом, з деяким її зміщенням на оперативність, може розглядатися як мета оперативного контролю. Мета оперативного контролю полягає у попередженні і вчасному виявленні відхилень фактичного стану об'єкта управління від нормативних і планових характеристик відповідно до яких можливе його функціонування» [14, с. 37]. Важливе зауваження автора про те, що оперативний контроль має на меті не тільки «швидко» виявити відхилення, але й запобігає їх виникненню, шляхом вчасного повідомлення про незапланований хід подій відповідні центри реагування. З цього приводу Н.Г. Виговська зазначає, що оперативний контроль забезпечує контроль в ширшому розумінні бути присутнім на всіх етапах господарювання; він визначає його тривалість, оскільки «здійснюється протягом певного часу на всіх стадіях реалізації рішень» [4, с. 8-9].

Оперативний контроль у формі раптових перевірок, інвентаризацій, спостережень та оглядів спрямований на перспективу. Сфера його застосування не обмежується операціями, що вже здійснені та представлені у певних документах і є незмінними фактами.

**Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.** Оперативний контроль спрямований на максимальне виправлення та усунення відхилень, що порушують нормальний операційний режим та ставлять під ризик досягнення стратегічних цілей управління. Тому його мету важко визначити й конкретизувати для виконавців. Вона визначається конкретними користувачами залежно від їх потреб та здійснюваної операції на певний момент. Але у загальному вигляді мета оперативного контролю полягає у забезпеченні законності, економічної доцільності та своєчасності здійснення операцій, виявлення відхилень і помилок у процесі виконання завдань, реалізації рішень для зменшення впливу негативних наслідків на кінцеві результати діяльності, що дозволить зберегти і примножити майно підприємства за різних економічних умов.

#### Список використаних джерел

1. Афанасьев, В.Г. Системность и общество [Текст] / В.Г. Афанасьев. — М. : 1980.
2. Бутинець, Ф.Ф. Організація бухгалтерського обліку / За ред. Ф.Ф. Бутинця. — [3-е вид., доп. і перероб.]. — Ж. : ПП «Рута», 2002. — 592 с.
3. Білуха М.Т. Теорія фінансово-господарського контролю і аудиту [Текст] / М.Т. Білуха. — К. : Вища школа, 1994. — 364с.
4. Виговська, Н.Г. Господарський контроль в Україні : теорія, методологія, організація

- [Текст] : монографія. — Житомир : ЖДГУ, 2008. — 532 с.
5. Вітвицька Н.С. Контроль і ревізія [Текст] : методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Н.С. Вітвицька. — К. : КНЕУ, 2000. — 166 с.
  6. Гончарук, Я.А. Аудит [Текст] : навч. посіб. / Я.А. Гончарук, В.С. Рудницький. — [3-те вид., перероб. и доп.]. — К. : Знання, 2007. — 443 с.
  7. Дрозд, І.К. Державний фінансовий контроль [Текст]: навчальний посібник / І.К. Дрозд, В.О. Шевчук. — К. : ТОВ «Імекс – ЛТД», 2007. — 304 с.
  8. Жила, В.Г. Ревізія та аудит [Текст] : навч. посібник / В.Г. Жила. — К. : МаУп, 1998. — 96 с.
  9. Калюга Є.В. Фінансово–господарський контроль у системі управління [Текст] : монографія. — К. : Ельга, Ніка–Центр, 2002. — 360 с.
  10. Кочерин, Е.А. Контроль в системе управления социалистическим производством. Вопросы теории и практики [Текст] / Е.А. Кочерин. — М. : Экономика, 1982. — 216 с.
  11. Кужельный, Н.В. Бухгалтерский учет и его контрольные функции : Практическое руководство [Текст] / Н.В. Кужельный. — М. : Финансы и статистика, 1985. — 143с.
  12. Кузьминский, А. Аудит [Текст] : практическое пособие / А. Кузьминский. — К. : «Учётинформ», 1996. — 283 с.
  13. Нападівська, Л.В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці [Текст] : монографія. — Дніпропетровськ : наука і освіта, 2000. — 224 с.
  14. Оперативный контроль экономической деятельности предприятия [Текст] / Б.И. Валуев, Л.П. Горлова, Е.Л. Зернов и др. — М. : Финансы и статистика, 1991. — 224 с. : ил.
  15. Сотникова, Л.В. Внутренний контроль и аудит : учебник / ВЗФЭИ. — М. : ЗАО «Финстатинформ», 2000. — 239 с.
  16. Суйц, В.П. Внутрипроизводственный контроль [Текст] / В.П. Суйц. — М. : «Финансы и статистика», 1987. — 127с.

*Проведено комплексное исследование цели оперативного контроля с учета циклических колебаний в экономике страны. Критически проанализированы фундаментальные научные труды по формированию цели управления, цели контроля и цели внутрихозяйственного контроля. Установлено, что весомым фактором формирования цели оперативного контроля было государственное устройство и состояние общеэкономических процессов в государстве.*

**Ключевые слова:** *цель, управление, контроль, оперативный контроль, кризисные явления, экономика.*

### **УДК 631.11:336.22.001.73 «313»**

**O.V. Melnychuk, Ph.D., Assistant professor**

*Podilian State Agrarian Engineering University*

## **DEVELOPMENT OF A SPECIAL TAX REGIME FOR AGRICULTURAL PRODUCERS AND ITS REFORMATION PROSPECTS**

**Abstract.** *The article presents a historical development and problematic issues regarding taxation system for imposing a fixed agricultural tax upon entities working in the agrarian sphere.*

*The author proposes to execute classification of taxpayers for the purpose of setting up an optimum rate for a fixed agricultural tax, which, in its turn, would be adjusted based on indexation coefficients and on a coefficient that takes in to consideration a correlation of income per unit of the agricultural/farming area. Such a method will make it possible to balance tax pressure groups that pay a fixed agricultural tax, and to objectively define a tax liability with regard to this tax, for payers with a different productive efficiency.*

*It is recommended to apply the multiplying factors, taking into account the ratio of income from the sale of agricultural products per unit area of farmland. This technique will allow to balance the tax burden on all groups of payers of the fixed agricultural tax and objectively determine the tax liability on the tax payers with different efficiencies.*

*Also proposed the introduction of indexation normative monetary value of agricultural land, which is used in determining the fixed agricultural tax, allow to adjust the loss of local budget due to inflation*

**Keywords:** *fixed agricultural tax, special tax regime, object of taxation, tax rate.*